

CONSTANTIN MIHAI*

REGENȚA PATRIARHALĂ: NAE IONESCU ÎN CONFLICT CU MIRON CRISTEA

Divizate în Autocefalii, Bisericile Ortodoxe mențin unitatea de credință prin intermediul Sinoadelor Ecumenice. Impedimentul major al autocefaliilor, dincolo de indubitabilele avantaje, constă în imposibilitatea de a stopa dezvoltarea aspectului istoric din viața bisericească, în detrimentul aspectului dogmatic. Biserica este alcătuită din aceste două paliere esențiale și este foarte greu de stabilit, în practică, o demarcație a lor clară.

Noile mutații produse după primul conflict mondial reclamau ținerea unui Sinod ecumenic (Sinod proiectat să aibă loc în 1926), care să abordeze probleme de ordin dogmatic, liturgic, administrativ, precum și o serie de aspecte de strictă actualitate, referitoare la viața religioasă, la cler, la calendar. În contextul în care Biserica bulgară era declarată schismatică la Sinodul din 1872, acuzată de filetism pentru că ceruse crearea unui exarhat bulgar independent de Patriarhia Ecumenică, în 1859, recunoscut prin firmanul sultanului din 1870; Biserica rusă era lovită de teroarea revoluției bolșevice din 1917, apărea oportunitatea ca Biserica Ortodoxă Română să dețină un rol principal la acest Sinod Ecumenic.

Ținerea acestui Sinod avea o dublă importanță pentru Biserica românească: pe de o parte, răspundea unor probleme vitale care s-au manifestat în viața religioasă după război și a căror rezolvare nu mai putea întârzia, iar pe de altă parte, constituia o posibilitate *sui generis* pentru Biserica românească de a ocupa locul convenit în soborul Bisericilor Ortodoxe. Îndreptățirea rolului pe care Biserica românească îl putea juca în contextul ecumenicității ortodoxe era susținută nu de trecutul ei istoric, ci de autenticitatea Ortodoxiei ei.

Pentru a-și redobândi locul ei în contextul ecumenicității ortodoxe, BOR era dator să instituie disciplina canonică și dogmatică în interiorul ei, procedând la o amplă operație de eradicare a disfuncționalităților, a racilelor care o măcinau. O primă formă majoră de manifestare a disfuncționalității canonice, prin intruziunea frauduloasă a politicului în interiorul Ecclesiei, este numirea Patriarhului Miron Cristea în Consiliul de Regență.

Prima campanie de presă a lui Nae Ionescu este declanșată la 24 iulie 1927, când, în urma decesului regelui Ferdinand, se instituie Consiliul de Regență, din care face parte și Patriarhul Miron Cristea. În această ofensivă, care se întinde pe durata mai multor luni și la care participă înalte fețe bisericești, Nae Ionescu demonstrează imposibilitatea Patriarhului de a sluji simultan la doi stăpâni, atrăgând totodată atenția asupra pericolelor la care este expusă Biserica, prin acest precedent creat.

* Dr. în Litere, Universitatea Michel de Montaigne Bordeaux 3.

Ne vom axa analiza asupra acestui fapt major, prin prezentarea diacronică și sintetică a principalelor momente care punctează o polemică de înaltă ținută intelectuală, dusă de Nae Ionescu, în problema Patriarhului-Regent.

Salutând demisia lui Gheorghe Buzdugan din funcția de prim președinte al Curții de Casație, pentru a o putea îndeplini pe cea de membru al regenței, filosoful român percepe în acest gest un semn „al simțului de responsabilitate” al demnitarului care dorește să sublinieze că, la fundamentul politic al statului român, stă principiul separării puterilor, ca o garanție împotriva oricărui abuz și oricărei violențe¹.

Asupra incompatibilității dintre funcția de patriarh și cea de membru al regenței s-a pronunțat și Ministerul Cultelor, care a decis înființarea unei locotenențe patriarhale ce să gireze afacerile Patriarhiei pe tot timpul cât Înalțul Ierarh al Bisericii Ortodoxe va împlini funcția de factor constituțional. Imposibilitatea Patriarhului-Regent rezidă tocmai în contradicția dublei sale ipostaze: pe de o parte, deținător al prerogativelor regale, deasupra autorității ministeriale, iar pe de altă parte, arhiepiscop, mitropolit și patriarh, sub această autoritate².

Ministerul Cultelor credea că putea ocoli această situație gravă care atingea chiar *principiul separării funcțiilor factorilor constituționali*, preluând atribuțiile administrative ale patriarhului și transmițându-le *locotenenței patriarhale*. Această soluție guvernamentală nu rezolva dificultatea constituțională, adâncind dimensiunea bisericească a problemei extrem de semnificative.

Așa cum observa Nae Ionescu, exercitarea atribuțiilor unui patriarh nu putea fi realizată de o locotenență *phuricefală*, fie ea chiar condusă de un mitropolit. Soluția locotenenței patriarhale intra în contradicție atât cu aspectul canonicității, cât și cu posibilitatea ei practică de funcționare. Pe de o parte, nu exista niciun argument în drept sau în fapt care să pledeze pentru admiterea unui vicariat prelungit la arhiepiscopie, mitropolie și patriarhie – patriarhul ar fi trebuit să lipsească de la îndatoririle sale bisericești 14 ani –, pe de altă parte, locotenența patriarhală sporea *haosul canonic* în interiorul Bisericii, prin amestecul grav dintre lumesc și religios.

Filosoful român numește locotenența patriarhală, *o soluție hibridă și inadmisibilă*, o consecință a unor întâmplări mai grave, una dintre ele fiind *consimțământul patriarhului de a figura în Consiliul de Regență*. Incompatibilitatea dintre funcția de membru regent și calitatea de Patriarh este argumentată de Nae Ionescu, prin recursul la canoanele Bisericii care interzic, în asemenea cazuri, orice responsabilitate lumească. Filosoful român citează ca probe, în acest sens, din *Enchiridion*, Canonul 6 apostolic, Canonul 81 apostolic și Canonul 11 al Sinodului local de la Constantinopol din 861, care stipulează consecința scoaterii din cler pentru această abatere flagrantă³.

¹ Nae Ionescu, *Legea*, în „Cuvântul”, anul III, nr. 818, 24 iulie 1927, p. 1.

² Idem, *Locotenența patriarhală* („Cuvântul”, anul III, nr. 822, 29 iulie 1927, p. 1), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, ediție, introducere și note de Dora Mezdrea, Sibiu, Editura Deisis, 2003, p. 119: „Constatăm numai că intrarea Î.P.S. Patriarh în regență a ridicat – fie și așa de tardiv – (adică, după intervenția noastră lămuritoare cu articolul *Legea*) chiar și pentru organele de stat chestiunea incompatibilității între funcțiunea de patriarh și aceea de membru al regenței. Această incompatibilitate este evidentă. Patriarhul, întrunind în una și aceeași persoană funcțiunile de arhiepiscop al Bucureștilor, mitropolit al Ungro-Vlahiei și Patriarh al României și fiind, după toate legile vieții noastre publice, gestionar, cade sub autoritatea și controlul puterilor ministeriale, chiar dacă – după noul statut – Biserica Ortodoxă Română este o instituție autonomă. De unde ar rezulta că patriarhul-regent este o imposibilitate: el fiind o dată, ca deținător al prerogativelor regale, *deasupra* autorității ministeriale, iar a doua oară, ca arhiepiscop, mitropolit și patriarh, *sub* această autoritate”.

³ *Ibidem*, p. 120. După *Enchiridion*, Canonul 6 Apostolic spune: „Episcopul [...] să nu iei asupra-și lucruri lumești; iar de nu să le depună”; Canonul 81 Apostolic: „Am zis că nu se cuvine episcopului sau

Articolele filosofului au dat naștere unei polemici acerbe. Remarcând absența argumentelor *de jure* din aceste replici, Nae Ionescu se focalizează asupra problemei de drept a discuției: valoarea canoanelor, cu atât mai mult cu cât ierarhia Bisericii le ignoră cu desăvârșire. În viziunea sa, corpusul canoanelor constituie statutul, osatura juridică a Bisericii. Iar dacă aceste canoane pot cădea în totalitatea lor în desuetudine, toată Biserica e antrenată într-o postură similară, căci nu se poate închipui o instituție fără structură juridică. Și, precum se știe, în afară de canoane, Biserica nu are alte reguli de drept⁴.

Nae Ionescu reia toate datele problemei pentru o mai bună înțelegere a acestei situații extrem de grave pe care ierarhii Bisericii o eludează cu bună știință, explicând că funcționarea unui patriarh în regență nu se poate face decât cu încălcarea principiului separației puterilor, dar și a canoanelor, care, precum am văzut, sunt categorice. Iar un patriarh care, cu bună știință, încălcă constanta canonică constituie un adevărat dezastru pentru BOR⁵.

Patriarhul Miron Cristea desemnează doi delegați care să se ocupe de problemele mitropoliei și arhiepiscopiei (deși formal, același patriarh-regent rămâne în continuare mitropolit și arhiepiscop), ignorând adevărata esență și adevărata forță a pravoslaviei. Patriarhul-regent reprezintă, în primul rând, o *imposibilitate constituțională* pentru că nu poate evita amestecul puterilor, iar, în al doilea rând, o *imposibilitate canonică*, pentru că dreptul eclezial interzice categoric, sub sancțiunea depunerii, oricărei persoane bisericești preluarea și exercitarea unor funcțiuni lumești.

Referindu-se la proiectul de lege cu privire la îndeplinirea atribuțiilor și funcțiilor administrative și judecătorești ale Patriarhului pe durata exercitării mandatului de regent, Nae Ionescu recapitulează argumentele de ordin juridic și canonic, demonstrând astfel nevalabilitatea punctului de vedere adoptat în lege⁶. Mai mult, autorii acestei legi

prezbiterului să se deie pre sine în ocârmuirii publice; ci să se îndeletnicească în lucrurile bisericești. Deci, *ori să se supună a face aceasta, ori să se depună*; căci nimeni nu poate sluji la doi domni, după dumnezeiasca poruncă”; Canonul 11 al Sinodului local din Constantinopol (861) stabilește: „Pe prezbiterii sau diaconii cari primesc asupra-le slujbe sau purtări de grije civile [...] canoanele dumnezeiești și sfințite îi supun depunerii. Deci aceasta și noi întărind-o, rânduim că, *dacă vreunul din cei ce se numără în catalogul sacerdotal ar întrebuința lumești dregătorii [...], acela se scoate din cler*; căci nimeni nu poate sluji la doi domni, precum zice nemincinosul glas al lui Hristos, adevăratului Dumnezeuului nostru”.

⁴ Nae Ionescu, *Canoanele (Duminica, în „Cuvântul”, anul III, nr. 825, 1 august 1927, p. 1)*, în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 121: „Cad canoanele numai parțial în desuetudine? Să presupunem că e așa. În acest caz însă, va trebui să facem o deosebire și o ierarhizare – chiar dacă discutăm cu științificii noștri problemele numai sub aspectul logic; și anume: canoane ale căror dispariții sau modificare nu ating esența însăși a Bisericii noastre, și canoane a căror schimbare angajează această esență intimă. În această perspectivă însă, trebuie recunoscut că, în adevăr, *Canoanele apostolice 6, 81 și 83* sunt pentru Ortodoxia noastră constitutive. O călcare sau modificare a lor înseamnă pur și simplu trecerea noastră, juridicește, în leagănul Romei. E cineva care să ia asupra-și răspunderea unor astfel de perspective? Prin urmare, mai prudent cu întrebarea: *Ce valoare mai au canoanele?*”

⁵ Nae Ionescu, *Patriarhul dă delegații...* („Cuvântul”, anul III, nr. 830, 7 august 1927, p. 1), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 122: „Înalt Prea Sfințitul a acordat delegații. Se știe însă că delegatul nu lucrează în numele lui, ci în numele și pe răspunderea celui ce a dat delegația. În formă, deci, patriarhul-regent Miron rămâne și mai departe mitropolit și arhiepiscop. Ceea ce înseamnă că și după aceste delegări constituția rămâne lezată prin nerespectarea principiului separării puterilor. De la articolul nostru, *Legea*, care arăta necesitatea unei clarificări a situației false în care am intrat prin patriarhul-regent, nimic nu s-a schimbat, deci. Iată de ce ne vedem din nou siliți a cere mai multă sinceritate și mai mult curaj. E oare așa de greu?”

⁶ Nae Ionescu, *Mai avem patriarh?* (în „Cuvântul”, anul III, nr. 835, 13 august 1927, p. 1), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 125: „Expunerea de motive deosebește între funcțiunile predicatoare, sacramentale și cele jurisdicționale ale Î.P.S. Patriarh. Funcțiuni predicatoare și sacramentale ale Patriarhului nu există. Nici măcar asta nu se știe? Ierarhia predicatoare și sacramentală se termină în Biserica noastră Ortodoxă la episcop care reprezintă plenitudinea harurilor. Depunând, deci, efectiv funcțiunile jurisdicționale, Î.P.S. Miron Cristea a depus și calitatea de patriarh. Deci: sau e patriarh, și atunci nu a depus

nu țin cont de ceea ce înseamnă organizarea și funcționarea Ecclesiei; filosoful român observă faptul că atât expunerea de motive, cât și referatul consiliului legislativ încearcă să fundamenteze istoric și canonic legea, care abundă în confuzii logice. În loc să aducă lămuririle necesare, legea devine expresia *ignoranței sau relei credințe* în materie de *așezare bisericească*.

Prin această lege *illogică și inoperantă*, prin care guvernul credea că putea scoate din încurcătură Patriarhia noastră „înfrângătoare de canoane”, formal, *patriarhul României era depus*. Înainte, dar și după crearea acestei legi, situația legală rămânea neschimbată: în plan civil, „patriarhul este în același timp funcționar al statului și deținător al prerogativelor regale”, iar în plan religios, „Î.P.S. exercita funcțiuni religioase și lumești”. În aceste condiții, întrebarea lui Nae Ionescu: *Mai avem patriarh?* rămâne una legitimă.

Replicile din partea oamenilor Bisericii nu întârzie să apară ca urmare a luării tranșante de poziție a lui Nae Ionescu. Dacă ierarhia își manifestă grija pentru păstrarea neîntinată a doctrinei în Biserica românească, D. Popescu-Moșoia, profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, ofensat de un text al lui Nae Ionescu, în care acesta își exprimase rezerva față de numirea lui ca superior al Capelei Române din Paris, în locul bizantinologului Vasile Radu, îi consacră un material plin de invective, drept contra-argument la campania filosofului cu privire la problema patriarhului-regent⁷. Deși nu intră într-o polemică cu preotul Moșoia, Nae Ionescu precizează că această chestiune a patriarhului-regent e mult prea gravă și angajează întreaga așezare religioasă pentru a putea fi ușor abandonată⁸.

Analizând discursul ministrului Cultelor și Artelor, Al. Lapedatu, ținut în Senat, cu ocazia votării legii prin care s-au stabilit atribuțiile patriarhului-regent, precum și soluția intermediară pe care acesta a propus-o: suspendarea funcției de patriarh, Nae Ionescu dovedește o dată în plus, pe baza canoanelor, absurditatea situației, întrucât suspendarea temporară a unui patriarh este o inovație surprinzătoare, neîngăduită de spiritul Bisericii și de canoane. Alegerea unei fețe bisericești pentru îndeplinirea anumitor funcții ecleziastice nu este numai o chestiune lumească, ci ea include și un element de natură mistică. Suspendarea din funcție cu voia însăși a celui suspendat este, din punct de vedere canonic, o aberație, condamnată în chip expres de *Canonul 27 apostolic* (cf. *Pidalion*, p. 21) și contravenind indicațiilor Sfântului Apostol Pavel care spune: „Și într-o aceea ce te-ai chemat într-o aceea și rămâi” (1. Corint. 7, 20, 24)⁹.

Nae Ionescu lămurește confuzia creată de Alexandru Georgescu, specialist în drept canonic, care, în pledoaria sa pentru susținerea tezei patriarhului-regent, aduce ca

(decât prin delegație) funcțiunile jurisdicționale (ceea ce înseamnă că încălcarea puterilor neîngăduită de constituție persistă); sau a depus atribuțiunile judecătorești și administrative, și atunci nu mai e patriarh. Aceasta din urmă însă nu se poate, pentru că de la ea suntem opriți de *Epistola Sinodului al III-lea Ecumenic* către *Sinodul din Pamfilia*”.

⁷ Econom D. Popescu-Moșoia, *Regența patriarhală. Ce e cu „noul curs” în Biserică. Conspiratorii și profanatorii de la ziarul „Cuvântul”. Un clovn în Biserică*, în „Crucea”, anul V, nr. 47-48, p. 1-2.

⁸ Nae Ionescu, *Apărătorii patriarhului* („Cuvântul”, anul III, nr. 839, 17 august 1927, p. 1), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 127.

⁹ Nae Ionescu, *În sfârșit, argumentele* („Cuvântul”, anul III, nr. 847, 27 august 1927, p. 1), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 129: „O singură afirmație în tot discursul d-lui Lapedatu atinge chestiunea de fond, și aceasta pieziș numai. Atunci când precizează că legea de care vorbește *nu delegă, ci suspendă* atribuțiile și funcțiile patriarhului. Fără ca această distincție să rezolve vreuna din chestiunile ridicate de noi, ea este totuși de natură a stabili că, în adevăr, după amintita lege, nu ar mai fi încălcare de puteri, deoarece Î.P.S. Patriarhul-Regent încetează în drept și în fapt de a exercita funcțiunile jurisdicționale ale Patriarhiei... Desemnarea fețelor bisericești nu se poate face decât pe viață, continuitatea acțiunii personale fiind un corolar al unității în timp a Bisericii. *Treptele ierarhice reprezintă însărcinări obligatorii, de la care nici unul din cei desemnați nu poate să se retragă*”.

argument Canonul 3 al Sinodului al IV-lea Ecumenic, canon care nu se referă la chestiunea patriarhului-regent, problemă eminentamente politică, ci la stoparea arghirofiliei (Sinodul al IV-lea Ecumenic intervine normativ și pune capăt goanei după avere în Biserică). Filosoful amendează pe bună dreptate acest argument irelevant, cu atât mai mult cu cât nu există nicio legătură între înfrânarea arghirofiliei și problema patriarhului-regent, un aspect dogmatic care antrenează însăși esența Ortodoxiei¹⁰.

O replică elevată la argumentația naeionesciană vine din partea unui teolog, vicarul arhiepiscopal Tit Simedrea Târgovișteanul, care admite gradul de compatibilitate între funcția de patriarh și cea de regent. Examinând argumentele vicarului arhiepiscopal Tit Simedrea, după legile țării, Nae Ionescu arată, pe baza articolului 22 din Constituție și a Canonului 26 al Sinodului al IV-lea Ecumenic, incompatibilitatea celor două funcții. Raționamentul vicarului arhiepiscopal Tit Simedrea este următorul: Statul are controlul numai în chestiuni de ordin material, Patriarhul neexecutând chestiuni de asemenea natură; Ergo: Patriarhul nu cade sub cenzura statului. Valabilitatea întregului raționament este în funcție de valabilitatea celei de-a doua afirmații: Patriarhul se ocupă de probleme de factură pecuniară.

Canonul 26 al Sinodului al IV-lea Ecumenic nu interzice episcopului să administreze averea, ci îi impune să aibă un econom, care, lucrând *după dorința episcopului său*, deci *prin delegație*, să-i poată sluji de martor că nu se risipește averea Bisericii. (Martor și, am adăuga, și controlor; căci după afirmația lui Zonaras, din *Istoria lui Isaac Comnenul* marele econom, ca și skevofilaxul, se numea, cel puțin până la acest împărat, de basileu însuși.) Rămâne, prin urmare, stabilit că, după canoane și, deci, și după lege, actele economului, respectiv ale consiliilor, se execută după dorința patriarhului, deci prin delegație. În acest caz însă, patriarhul face acte de gestiune financiară și, ca atare, cade sub controlul Ministerului Cultelor¹¹.

Nae Ionescu cercetează, din perspectivă canonică, argumentele vicarului arhiepiscopal Tit Simedrea, dovedind că Biserica interzice asumarea oricăror atribuții de ordin politic de către clerici¹². Filosoful român subliniază distincția dintre puterea spirituală și

¹⁰ Nae Ionescu, *Răspuns unui canonist* („Cuvântul”, anul III, nr. 848, 28 august 1927, p. 1–2), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 131. Canonul 3 al Sinodului al IV-lea Ecumenic spune: „Au venit la Sfântul Sinod (înștiințare) că oarecari din cei numărați în cler, pentru mârșav câștig, se fac năimiți streinelor averi și lucrează lucruri lumești, lenevindu-se despre liturghia lui Dumnezeu și alergând prin casele lumenilor și primind asupra-și încredințări de averi pentru iubirea de argint. Deci, au hotărât sfântul și marele Sinod ca nimic de acum înainte, nici episcop, nici cleric, nici monah, să poată moșii să-și închirieze sau a se băga pe sineși în lumești ocârmuiri de lucruri. Afară numai dacă legi s-ar chema la neapărată epitropie a celor nevârșnici sau episcopul cetății i-ar rândui să poarte grijă de lucruri bisericesti, sau de orfani, sau de văduve fără purtări de grijă și de fețe ce mai ales au trebuință de bisericescul ajutor, pentru frica lui Dumnezeu. Iar dacă cineva s-ar apuca de aciia înainte a călca cele hotărâte, unul ca acesta supună-se cercetărilor bisericesti”.

¹¹ Nae Ionescu, *Patriarhul și regenta. Răspuns P.S. Tit Simedrea Târgoviștenul* („Cuvântul”, anul III, nr. 850, 30 august 1927, p. 1), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 133. Canonul 26 al Sinodului al IV-lea Ecumenic: „Fiindcă, în oarecare Biserici, precum ne-am înștiințat, fără de economi, episcopii întrebuințează bisericestile lucruri, s-a socotit ca toată Biserica ce are episcop să aibă și econom din clericatul său, care să economisească cele bisericesti după socotința episcopului său. Ca să nu fie fără martori iconomia Bisericii, și din aceasta să răsipească lucrurile aceștiași Biserici și să se pricinuiască defăimare proeției. Iar de nu o va face aceasta, să fie supus Dumnezeuieștilor Canoane”.

¹² Nae Ionescu, *Patriarhul român și canoanele* (Al doilea răspuns P.S. Tit Simedrea Târgoviștenul, în „Cuvântul”, anul III, nr. 852, 1 septembrie 1927, p. 1–2), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 135. Nae Ionescu aduce în discuție, ca probe incontestabile, Canonul 6 Apostolic; Canonul 7 al Sinodului al IV-lea Ecumenic; Canonul 11, Primul și al Doilea Sinod; Canonul 81 Apostolic; Canonul 10 al Sinodului al VII-lea Ecumenic. *Pidalionul* interpretează Canonul 6 Apostolic astfel: „Episcopul, sau Presbiterul, sau Diaconul, lumești purtări de grijă să nu ia asuprași, iar de nu să se caterisească”. Iar *Pidalionul* spune în

puterea politică, distincție esențială în Ortodoxie. În acest sens, se invocă Canonul 83 Apostolic, precum și comentariul *Pidalionului* la acest canon¹³. Se poate observa încercarea de a instaura în Biserica Ortodoxă Română teorii *cezaro-papiste*, într-o perioadă (1927) în care Roma se detașa de asemenea idei, reînviind *teoria puterii indirecte*¹⁴.

Termenul de *putere indirectă* s-ar putea preta unei neînțelegeri. S-ar crede că dreptul în discuție nu atinge temporalul decât prin repercusiunea măsurilor luate referitoare la spiritual; de fapt, acest drept privește temporalul numai în virtutea spiritualului. Ceea ce se desemnează astfel este puterea pe care Biserica o are asupra temporalului nu ca atare. Ea vizează spiritualul și ordinea mântuirii – în virtutea păcatului ce trebuie denunțat sau evitat – a sufletelor ce trebuie păstrate și a libertății Ecclesiei care trebuie menținută¹⁵.

Spre deosebire de *puterea directă* care, în materie spirituală, reprezintă ordinea credinței și a rânduielilor, a mântuirii, unde Biserica își exercită magisteriul său infailibil, prin adevărurile de credință, precepte și sfaturi conținute în Revelația divină, *puterea indirectă* este *puterea spirituală*, aplicată lucrurilor temporale. Principiile care evidențiază actele propriu-zise ale *puterii indirecte* se regăsesc, evident, și valorează *a fortiori* prin repercusiunile pe care măsurile *puterii directe* (doctrinară sau disciplinară) asupra spiritualului le pot avea, în anumite cazuri, în domeniul temporalului.

Obiectul formal al *puterii indirecte* îl constituie *ratio peccati*, element moral vizând binele spiritual și viața Bisericii, care se găsește antrenată în domeniul temporal.

tâlcuirea acestui Canon: „Nu este iertat celor preoțiți (ori sfințiți) a se împletici pe sineși în lucruri lumești, ci să se îndeletnicească la Dumnezeiasca slujbă a făgăduinței lor, și să păzească mintea lor slobodă de fieștece turburare și zarvă lumească”. Canonul 7 al Sinodului al IV-lea Ecumenic: „Cei ce odată în cler s-au rânduit, și monahi, am hotărât, ca nici la oaste, nici la dregătorie lumească să vie. Sau aceasta îndrăznind-o și necăindu-se ca să se întoarcă la aceasta, care pentru Dumnezeu mai-nainte o au ales, să se anatimizeze”. Canonul 11, Primul și al Doilea Sinod: „Dacă vreunul dintre ei (clerici) ar întrebuița lumești dregătorii [...], să se izgonească din ele”. Canonul 81 Apostolic: „Nu se cuvine Episcopul, sau Presbiterul a se pune pe sineși în *ocârmuire publice*, ci să se îndeletnicească la trebuințele bisericesti. Deci ori să se supună a nu o face acesta, ori să se caterisească. Că nimenea poate sluji la doi Domni, după Dumnezeiasca poruncă”. Iar *Pidalionul* spune în tâlcuirea acestui Canon: „Și canonul acesta, asemenea cu cel al 6-lea, oprește pe cei Ierosiți a nu se împletici în lucruri lumești, zicând: Nu se cuvine Episcopul, sau Presbiterul, a se pogorî pe sineși în *politicești și lumești purtări de grijă și ocârmuire*, ci să se îndeletnicească în slujbele și trebuințele Bisericii”. Canonul 10 al Sinodului al VII-lea Ecumenic: „Nu este lor (clericilor) iertat a primi asuprași *purtări de grijă politicești și lumești*, ca unii ce sunt opriți de a face acestea de Dumnezeieștile Canoane”.

¹³ Canonul 83 Apostolic: „Episcopul, sau Prezbiterul, sau Diaconul, la oaste zăbovindu-se și vrând amândouă a le ținea, Romana, și Ieraticiasca ocârmuire, caterisească-se. Că cele ale Chesarului, Chesarului, și cele lui Dumnezeu, lui Dumnezeu”. În comentariul la acest canon, *Pidalionul* spune: „În două se împarte stăpânirea și începătoria. Alta este lumească, pe care o a încredințat Dumnezeu **împărăților și stăpânilor**. Iar alta duhovnicească, care o a încredințat Dumnezeu arhierilor și sufleteștilor iconomi. *Însă una alteia este potrivnică*... Această necuviință urmează dacă sau împăratul va îndrăzni a intra în Sfântul Altar, sau arhierul a *împărăți* și a încinge sabia. *Precum o a pățit aceasta Uriașul cel cu două coarne al Romei, papa, zic*... Amestecare neamestecată și grozăvie streină! Vadă dar însuși că se află călcător al Apostolescului acestuia Canon și caterisirii se supune vrând a le avea pe amândouă; și stăpânirea Romanicească, și ocârmuirea Ieraticiască”.

¹⁴ Vezi Jacques Maritain, *Primaute du spirituel*, Paris, Plon, 1927, p. 20–39 (cap. II, „La souveraineté spirituelle du Christ et de l'Église et le pouvoir indirect”).

¹⁵ *Ibidem*, p. 23–24: „Nu este vorba aici, precum în doctrina *puterii directe* asupra temporalului, susținută în Evul Mediu de câțiva teologi, de o putere distinctă de puterea spirituală, ci este chiar puterea spirituală ea însăși, este arma spirituală care atinge lucrurile secolului în virtutea intereselor eterne care sunt angajate... În Hristos, această putere de intervenție asupra temporalului face corp comun cu împărăția spirituală, căci ea este în slujba sa și instrumentul său. *Ubi est unum propter alterum*, spunea Aristotel, *ibi tantum unum esse videtur*. De aceea, vechii teologi atribuiau, nu fără motiv, acestei puteri numele de instrumental. *Chistus secundum quod homo*, scrie Bannez, *habuit instrumentalem potestatem dominii universalis circa omnia temporalia*”. Puterea instrumentală care reieșea din împărăția *spirituală* a lui Hristos nu se confundă cu împărăția *temporală*.

Materia acestei puteri este tot ceea ce, în lucrurile exterioare și temporale, poate să comporte această rațiune formală; altfel spus, ea are o valoare morală ce vizează activitatea etică a ființei umane¹⁶.

Nae Ionescu analizează și din perspectivă istorică argumentele vicarului arhi-episcopal Tit Simedrea, arătând că nu se formase o tradiție a faptelor care să susțină ideea unui patriarh-regent. Chiar dacă a existat exemplul împăratului Heraclius – când un patriarh poartă război, ceea ce este o *monstruozitate* condamnată *expressis verbis* de Canonul 7 al Sinodului al IV-lea Ecumenic și de Canonul 83 Apostolic –, această stare de lucruri nu poate constitui o probă prin ea însăși, întrucât este o încălcare frauduloasă a legii. Deși o asemenea faptă nu a fost pedepsită la vremea sa, ea nu poate constitui un argument sau un precedent pentru ideea unui patriarh-regent.

Prin urmare, teza filosofului român cu privire la problema patriarhului-regent rămâne valabilă: *nici după legile țării, nici după canoane, patriarhul bisericii ortodoxe române nu poate face parte din consiliul de regență*¹⁷.

Convocarea Sfântului Sinod de către P.S. Pimen al Moldovei și Sucevei confirmă încurcătura în care se găsește Biserica, prezidarea ședințelor Sinodului fiind făcută în virtutea legii Lapedatu: una anticanonică, prin recunoașterea dreptului de a legifera în Biserică, și, implicit, prin renunțarea la autonomia ecleziastică. Din punctul de vedere al spiritului juridic al Ortodoxiei, este aberant să se delimiteze, în cazul unui episcop, atribuțiile spirituale de cele administrativ-juridice. Prin urmare, un episcop, mitropolit sau patriarh nu poate funcționa numai într-un registru spiritual, acest lucru constituind o adevărată *contradictio in adjecto*¹⁸.

După o scurtă perioadă de pauză, Nae Ionescu redeschide cazul patriarhului-regent. Într-o scrisoare deschisă, adresată direct Patriarhului, filosoful îi propune acestuia convocarea, mereu amânată, a Sinodului, singurul for al Bisericii Ortodoxe, îndrituit să oprească disfuncționalitățile dogmatice și canonice care pun în discuție însăși ființa legală și structura Bisericii Ortodoxe¹⁹.

În plus, Nae Ionescu observa pericolul îndoielii care începea să-și facă loc în *sufletul credincioșilor cu simțul răspunderii*. Parlamentul, trecând peste autoritatea bisericească, a votat o lege profund anticanonică. În aceste condiții, singurul for care putea lămuri toate aceste dificultăți era Sfântul Sinod, motiv pentru care filosoful român ridică patriarhului toate acele semne de interogație²⁰.

Disoluția autorității ecleziastice pe care filosoful a întrevăzut-o *ab initio* devine vizibilă în momentul în care Patriarhul nu numai că nu va renunța la funcția de regent,

¹⁶ *Ibidem*, p. 40 (cap. II, „Extension du pouvoir indirect”).

¹⁷ Nae Ionescu, *Patriarhul român și canoanele* (Al doilea răspuns P.S. Tit Simedrea Târgovișteanul, în „Cuvântul”, anul III, nr. 852, 1 septembrie 1927, p. 1–2), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 135.

¹⁸ Nae Ionescu, *Convocarea Sfântului Sinod. Chestiunea prealabilă* („Cuvântul”, anul III, nr. 875, 24 septembrie 1927, p. 1), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 137: „Iar prima îndatorire a Sfântului Sinod este să ia în discuțiune evenimentele întâmplate în Biserică în răstimp și să respingă cu ultimă energie legea d-lui Lapedatu, ca o îndrăzneată încercare de anulare a autonomiei Bisericii Ortodoxe și de imixtiune a guvernului în dreptul de legiferare în materie religioasă, care nu poate reveni decât exclusiv Bisericii”.

¹⁹ Nae Ionescu, *Scrisoare deschisă Înalț Prea Sfinției Sale, domnului domn dr. Miron Cristea, Patriarh al României* („Cuvântul”, anul III, nr. 950, 8 decembrie 1927, p. 1), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 140.

²⁰ *Ibidem*, p. 140: „De ce, Înalț Prea Sfințite Părinte, nu se convoacă Sfântul Sinod? Cine are interes la prelungirea acestei situații, neclare în cel mai bun caz, și cine se teme de judecata Sfântului Sinod? Eu, nu. Căci eu declar că mă supun acestei judecăți, oricare ar fi ea”.

dar își va asuma și funcția de prim-ministru, încălcând orice prevedere canonică și legală, prin anularea principiului separației puterilor în stat. Spiritul profund laic al Înaltului Ierarh al Bisericii se manifestă pregnant în reacția față de campania lui Nae Ionescu. Patriarhul nu apelează la Sfântul Sinod pentru a judeca caracterul canonic al actelor sale, ci se adresează instanței judecătorești laice, reclamând la Consiliul de Război acțiunea de tulburare a Bisericii pe care a inițiat-o ziarul „Cuvântul”. Cazul a fost clasat de justiție din cauza lipsei unor elemente concludente²¹.

Ceea ce solicită Nae Ionescu este tocmai recursul permanent la disciplina canonică și dogmatică care guvernează legile funcționale ale Bisericii luptătoare, la Predanie, ca singurul îndreptar al Ecclesiei. Valoarea normativă și eternă a canoanelor iese în evidență; ele apar ca un remediu utilizat de Părinții Bisericii pentru tratarea anumitor maladii ale organismului eclezial. Acest tratament decurge din natura permanentă și eternă a Ecclesiei; el este mărturia unei identități neschimbabile a Bisericii, a cărei organizare a fost decisă pe temeiul mărturiei apostolilor și garantate prin prezența Sfântului Duh. A disprețui cu bună știință canoanele duce, inevitabil, la denaturarea Bisericii, la erezia ecleziologică.

Autoritatea intelectuală interbelică, prin vocea lui Nae Ionescu (și nu numai), reface liantul cu autoritatea ecleziastică, reconfigurând raportul dintre laicat și Biserică, în vederea realizării aceluși orizont al binelui comun. Prin această analiză a problematicii Patriarhului-Regent, se pot decela semnificațiile profunde ale legăturii dintre Biserică și elita intelectuală, în contextul modernității accelerate: provocare la care trebuia să răspundă, cu atât mai mult, instituția ecleziastică. Pericolul introducerii unei mode, al cărei precedent apărea prin ipostaza Patriarhului-Regent nu rămânea nesancționat de intelectualitatea interbelică, aceasta cerând revenirea la singurul îndreptar de funcționare a Ecclesiei, Tradiția vie, creativă și organică a Părinților Bisericii.

Redevabilă unei viziuni clericale „specializate”, ierarhia bisericească oscila între un tradiționalism regresiv rural și un ecumenism lipsit de „discernământul duhurilor”. Ea nu părea deloc a fi alarmată de faptul că teologia își pierdea verticalitatea Predaniei și eșua în diverse sinteze etnocentrice. Aceste derapaje ar fi putut fi ușor evitate dacă clericiei ar fi pornit de la sursele tradiției patristice. Astfel, singura posibilitate de înnoire (*metanoia*) era la nivelul trăirilor religioase, a primenirii sufletiste, în duhul Adevărului revelat.

²¹ Nae Ionescu, *Tot despre Biserica luptătoare* („Cuvântul”, anul III, nr. 970, 30 decembrie 1927, p. 1), în *Nae Ionescu. Teologia. Integrala publicisticii religioase*, p. 234: „De când apare «Cuvântul», importanța pe care am acordat-o problemelor bisericesti și religioase nu a avut ca substrat o dorință de scandal. Ca insultători ai Bisericii, am fost pecetluit și Crainic, și eu [Nae Ionescu – n.n., C.M.], e adevărat; dar nu e om de bună credință care să ia în serios asemenea acuzații. Insultători, elemente de scandal și profitori ai tulburărilor din Biserică sunt, desigur, în țară. Dar nu în lagărul nostru, ci oploșiți, din nenorocire, pe lângă înalte fețe bisericesti. (Vrea cineva precizuni?) «Cuvântul» a apreciat fapte, nu oameni; și cine este cel care poate tăgădui că în paginile noastre nu au apărut – și încă destul de des – vorbe de respectuoasă și caldă apreciere pentru faptele de laudă ale chiriarhilor și preoților noștri? Că, alături, aprecierea a fost defavorabilă, și asta e adevărat; dar ce putem noi face, când înseși faptele strigă la cer?”.

PATRIARCHAL REGENCY:
NAE IONESCU IN CONFLICT WITH MIRON CRISTEA
(Summary)

Keywords: regency, patriarch, Church, Orthodoxy, canon, discipline, dogma, intellectual, elite.

We will focus our analysis on this major fact, through the diachronic and synthetic presentation of the main moments that point to a high intellectual controversy, led by Nae Ionescu, in the issue of the Patriarch-Regent.

In order to regain its place in the context of Orthodox ecumenism, the BOR was obliged to establish canonical and dogmatic discipline within it, carrying out an extensive operation to eradicate the dysfunctions, the colds that crushed it. A first major form of manifestation of canonical dysfunction, through the fraudulent intrusion of politics within the Church is the appointment of Patriarch Miron Cristea in the Regency Council. Nae Ionescu's first press campaign was launched on July 24, 1927, when, following the death of King Ferdinand, the Regency Council was established, of which Patriarch Miron Cristea was a member. In this campaign, which lasts for several months and in which high church leaders participate, Nae Ionescu demonstrates the impossibility of the Patriarch to serve two masters simultaneously, while drawing attention to the dangers to which the Church is exposed, through this precedent created.